

УДК 373.3.016:78]:796.012.35

ПЕДАГОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ЗМІСТУ ТА ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ РИТМУ В ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ЗАСОБАМИ ТІЛЕСНОЇ ПЕРКУСИ

Роксолана Шпіца-Павлюк, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.

ORCID: 0000-0002-9354-0641

E-mail: r.shpitsa@kubg.edu.ua

Тетяна Мієр, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.

ORCID: 0000-0002-2874-2925

E-mail: t.miyer@kubg.edu.ua

Юлія Васько, магістр, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.

ORCID: 0009-0001-1367-7366

E-mail: yvvasko.fpo24m@kubg.edu.ua

У статті розглядається проблема розвитку ритму в учнів 1 класу на уроках мистецтва. Завдяки педагогічному моніторингу уточнено зміст поняття «розвиток ритму», розкрито роль ритму як базового елемента музичних здібностей, означено основні аспекти розвитку ритму першокласників. Адаптовано та розроблено серію ігор, творчих завдань та вправ для його розвитку. Розглянуто їх варіантність. Запропоновано використання елементів тілесної перкусії в навчальному процесі як засобу гармонійного розвитку першокласників.

Ключові слова: педагогічний моніторинг; ритм; учні 1 класу; розвиток ритму; урок мистецтва; перкусія; Body Percussion; музикування.

PEDAGOGICAL MONITORING OF THE CONTENT AND PROCESS OF RHYTHM DEVELOPMENT IN FIRST-GRADE STUDENTS IN ART LESSONS THROUGH BODY PERCUSSION

Roksolana Shpitsa-Pavliuk, Ph.D. (Pedagogy), Senior Lecturer of the Elementary Education Department, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

ORCID: 0000-0002-9354-0641

E-mail: r.shpitsa@kubg.edu.ua

Tetiana Miyer, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of the Elementary Education Department, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

ORCID: 0000-0002-2874-2925

E-mail: t.miyer@kubg.edu.ua

Yulia Vasko, Master Student, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

ORCID: 0009-0001-1367-7366

E-mail: yvvasko.fpo24m@kubg.edu.ua

The article addresses the issue of rhythm development in first-grade students during integrated "Art" lessons. Through pedagogical monitoring, the concept of "rhythm development" has been clarified, and the role of rhythm as a fundamental element of musical abilities has been revealed - one that contributes to the development of motor skills, coordination, auditory perception, and creative thinking in primary school learners. The main aspects of rhythm development in first graders have been

identified. A series of games, creative tasks, and exercises for rhythm development have been adapted and designed. Their application in art lessons is analyzed in accordance with the content of textbooks, taking into account the principle of active music-making and the use of percussion techniques, including body percussion.

The pedagogical monitoring has identified the educational potential of integrated art lessons for rhythm development in schoolchildren, particularly their influence on the psycho-emotional, intellectual, and physical development of learners. The use of body percussion elements in the educational process is proposed as a means of ensuring the harmonious development of first graders, fostering their social skills, improvisational abilities, and emotional resilience.

The expediency of integrating body percussion into art lessons has been substantiated as an effective tool for developing rhythmic skills, movement coordination, auditory perception, and creative self-expression among first-grade students. To address the problem of rhythm development, a series of original games, exercises, and creative tasks incorporating elements of body percussion were adapted and developed for first graders ("Slow and Fast", "Don't Make a Mistake", "Rain, Rain", "Listen, Stop, Play!", "Rhythmic Train", "Rhythmic Mirror", and "Rhythmic Wave").

Considering the realities of wartime conditions in Ukraine, exercises with elements of body percussion were also designed for use during online learning. To enhance the musical accompaniment and improve the emotional state of primary school learners, the following musical compositions were selected: "Rain" (video by Nataliya Zavisko), "Stefania" (performed by Kalush Orchestra), "Wednesday" (song "Bloody Mary" by Lady Gaga), "Happy Palms" (video by Ihor Domashenko), and "You and I" (performed by Svitlana Tarabarova, video by Yuliia Vasko).

The issue of rhythm development requires further research. Future prospects include expanding the range of tasks, exercises, games, and video content, as well as adapting the materials for teaching students with special educational needs. These directions outline the prospects for further study of the problem.

Keywords: pedagogical monitoring; rhythm; 1st grade students; rhythm development; art lesson; percussion; Body Percussion; music making.

Новий етап розвитку нашого суспільства зумовлює необхідність в особистості, здатній змінюватися відповідно до вимог соціуму та бути гнучкою до викликів сьогодення. Так, сучасні школярі повинні бути гнучкими до будь-яких викликів, оскільки змінюються вимоги до навчання (Закон України «Про освіту» [6], Державний стандарту початкової освіти [4] та Концепція НУШ [9]), а пріоритетом є формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Особливої ролі в цьому процесі набуває мистецька освіта, адже саме через мистецтво школярі пізнають світ у його цілісності, гармонії, емоційній насиченості та естетичній виразності. Інтегрований курс «Мистецтво» є не лише важливим складником художньо-естетичного розвитку, а й ефективним засобом становлення молодшого школяра. Завдяки змістовому наповненню цього курсу відбувається емоційне залучення здобувача освіти у світ музики, живопису, театру, руху, що формує основи його художньо-естетичного досвід. Музика, відіграє провідну роль у розвитку відчуття гармонії, темпу, динаміки та ритму. Саме ритм – основа музичної організації, елемент, що поєднує рух, звук і відчуття часу – стає містком між фізичним, емоційним і когнітивним розвитком першокласника. У початковій школі ритм виступає не лише музичним феноменом, а й засобом формування координації, уваги, саморегуляції та колективної взаємодії. Одним із сучасних методичних інструментів розвитку ритмічних умінь молодших школярів, зокрема учнів 1 класу є тілесна перкусія (Body Percussion) – форма активного музикування, що поєднує звук, рух і творення ритму за допомогою тіла. Використання тілесної перкусії на уроках мистецтва створює умови для інтеграції фізичної, емоційної й інтелектуальної активності учнів. Це сприяє розвитку почуття ритму, координації рухів, слухового сприйняття, розкриває творчий потенціал учнів та сприяє стабілізації емоційного стану через гру, імпровізацію та спільне музикування. Таким чином, інтеграція тілесної перкусії у мистецьку освіту забезпечує не лише розвиток ритмічних

умінь, а й формує основу творчого самовираження, емоційної стійкості та соціальної взаємодії молодших школярів. Це становить актуальність означеного феномену.

Проблема розвитку ритму та творчого самовираження в контексті мистецької освіти розглядається у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. Питання ритму як феномену музичного мислення, основи координації рухів і засобу емоційного вираження висвітлювали Б. Асаф'єв, Д. Кабалевський, К. Орф, З. Кодай, Е. Жак-Далькроз, які наголошували на важливості поєднання слухового, рухового та візуального досвіду у формуванні музично-ритмічних навичок дитини. Серед сучасних українських науковців питання розвитку ритму, музичних здібностей і креативності у молодших школярів розглядають Л. Масол, Л. Кондратова, О. Кулик, Р. Шпіца, В. Павленко, С. Яланська, В. Ворожбит-Горбатюк. Тілесну перкусію, як засіб гармонізації музичного розвитку дітей розгляє З. Еманова. Створює мультимедійний контент в контексті упровадження системи музично-ритмічного виховання Body Percussion під час вивчення українського фольклору практик О. Жданова. М. Шевченко розглядає активні технології як ефективний засіб розвитку музично-ритмічних здібностей учнів початкової школи на уроках мистецтва.

Мета статті – з урахування даних педагогічного моніторингу обґрунтувати та окреслити доцільність інтеграції тілесної перкусії у зміст початкової мистецької освіти як ефективного засобу розвитку ритмічних умінь, координації рухів, слухового сприйняття та творчого самовираження учнів 1 класу; розробити серію ігор, творчих завдань-вправ з елементами тілесної перкусії для першокласників з розвитку ритмічних умінь.

За результатами педагогічного моніторингу, початкова мистецька освіта в сучасній школі спрямована на всебічний розвиток особистості дитини через активне залучення до музично-художньої діяльності. Відповідно до положень Концепції «Нова українська школа», одним із ключових напрямів мистецької освіти є формування здатності до творчого самовираження та художньо-естетичного сприйняття світу. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток ритму як однієї з фундаментальних складових зазначених вище здатностей. Так, ритм також є базовою категорією музичного мислення, що відображає закономірності чергування звуків, рухів і часових інтервалів. У наукових джерелах поняття ритму розглядається як рівномірне чергування впорядкованих елементів (звукових, мовних, зображальних і т. ін.), циклів, фаз, тих чи інших процесів і явищ; як здатність дитини усвідомлювати, відтворювати та створювати впорядковану послідовність рухових або звукових дій, що сприяє розвитку уваги, пам'яті, координації та слухового сприйняття [1]. Для молодших школярів ритм виконує не лише музичну, а й виховну та терапевтичну функцію, допомагаючи стабілізувати емоційний стан, регулювати поведінку та формувати почуття гармонії. Дослідження свідчать, що наша пам'ять найкраще зберігає інформацію через активну діяльність: 90% з того, що ми робимо, 50% з того, що бачимо, і лише 10% з того, що чуємо. Тому надзвичайно важливо залучати активні форми діяльності у процес засвоєння музичної мови, зокрема – рух, гру на інструментах, імпровізацію. Активне включення здобувачів освіти у музично-рухову діяльність не лише покращує запам'ятовування, а й сприяє гармонійному розвитку особистості. Одним із ефективних засобів формування ритму у дітей молодшого шкільного віку є тілесна перкусія (Body Percussion) – створення звуків за допомогою власного тіла (плескання, клацання пальцями, тупання, шльопання по колінах тощо). Він поєднує елементи музики, руху та гри, що робить навчальний процес динамічним, інтерактивним і доступним навіть для дітей без спеціальної музичної підготовки.

Так, на думку К. Орфа, Е. Жак-Далькроза та З. Кодая, ритм найкраще «засвоюється» через рух, гру та практичну дію. У своїй музично-педагогічній концепції

К. Орф розглядав ритм не лише як музичне явище, а як універсальний засіб самовираження дитини. У системі «Orff-Schulwerk» поєднуються музика, рух і мова. Через ритмічні вправи, плескання, тупання, клацання пальцями та мовні ігри діти розвивають не тільки музичний слух, а й координацію, увагу, пам'ять і соціальні навички. Основою системи Орфа є принцип активного музикування, що сприяє творчості, самовираженню та позитивному емоційному досвіду [6]. Погляди Орфа співзвучні ідеям Еміля Жак-Далькроза, який розробив систему евритмії – методу розвитку музичальності через рух. На його думку, саме тіло є інструментом ритму, а відчуття музичного пульсу формується через пластичний рух, що поєднує слухові, моторні та емоційні враження. Е. Далькроз розглядав ритм як місток між фізичним і духовним розвитком дитини, що забезпечує гармонію між мисленням і дією [13]. Вагомий внесок у розвиток ритмічного виховання зробив і Золтан Кодай, який вважав ритм основою музичної грамотності. Його метод спирається на народну пісню, спів і ритмізацію мовлення. Через ритмічні ігри, плескання, диригування й ритмоспів школярі природно засвоюють метроритмічні структури, розвивають пам'ять, увагу та почуття ансамблевого співу.

Таким чином, підходи К. Орфа, Е. Далькроза і З. Кодая об'єднує спільна ідея: ритм як природна форма самовираження, засіб емоційного, когнітивного і соціального розвитку дитини. Ці концепції стали методологічним підґрунтям для сучасного використання тілесної перкусії (Body Percussion) у початковій мистецькій освіті.

Саме тілесна перкусія втілює ці принципи, дозволяючи здобувачеві освіти не лише *чути* музику, а й *бути* її частиною. Вона стимулює роботу обох півкуль мозку, активізує когнітивні процеси, розвиває дрібну моторику та сприяє формуванню відчуття часу, темпу й простору.

Так, Л. Масол у своїх концептуальних працях та підручниках для початкової школи підкреслює значення активного музикування, ігрових та імпровізаційних методів як провідних засобів розвитку творчих здібностей і розвитку ритмук в учнів [11]. В свою чергу, Л. Кондратова (авторка підручників з курсу «Мистецтво») наголошує, що ритм – це природний спосіб самовираження дитини, який інтегрує рух, музику та емоції, а отже, має бути ключовим елементом методики викладання інтегрованого курсу «Мистецтво». У її підручниках велика увага звертається на розвиток ритму в здобувачів освіти: проплескати ритмічний малюнок до пісні, визначити який ритм має картина, тощо) [9].

Розвиток креативності та музично-ритмічних умінь на уроках мистецтва через поєднання вербальних, візуальних і слухових видів діяльності розглядали О. Кулик та Р. Шпіца. Підкреслюючи значення адаптованих та авторських вправ, що стимулюють імпровізацію і тілесну активність учнів вони наголошували на важливості включення елементів з розвитку ритму у авторські вправи з розвитку креативності першокласників («Юний композитор», «Вокальна імпровізація», «До-мі-солька») [15].

У працях В. Павленка простежується зв'язок між ритмічним відчуттям і розвитком художньо-образного мислення. Дослідник вказує, що ритм – не лише компонент музичного досвіду, а й чинник формування уваги, темпоритмічного сприйняття та просторово-часової координації [14].

Особливий інтерес становлять дослідження В. Ворожбит-Горбатюк, у яких розкрито техніки розвитку креативності й ритму через методи тілесного вираження, імпровізацію та міжсенсорну взаємодію. Авторка акцентує, що поєднання руху, звуку та емоції створює сприятливе середовище для формування ритме, а тілесна перкусія є одним із найефективніших способів цього процесу [3].

Так, вітчизняний науковець А. Немцев проаналізував досвід іноземних науковців і чітко вказав вплив ритму на розвиток дитини. Найпростіше залучення тіла

такими рухами як ходьба, плескання, марширування та стрибки - сприяють розвитку загальної моторики та ритмічному чуттю. Сприяє тренуванню просторової орієнтації, що допомагає усвідомити фізичний зв'язок між власним тілом і навколишнім середовищем, а також розуміти зміни, які відбуваються під час рухової активності [12].

В свою чергу, вітчизняний науковець О. Вовченко розглядав взаємозв'язок ритму та ритміки. Так, автор вважає, що ритміка є складовою фізичного і музично-ритмічного виховання дітей, яка заснована на чергуванні частин або систематики рухів, визначених за тривалістю виконання та характером докладених зусиль, і направлена на формування почуття ритму, тобто система фізичних вправ, яка побудована на зв'язку рухів з музикою [2]. А ритм є фундаментальним елементом, що допомагає дітям розвивати координацію, увагу, пам'ять і здатність до синхронізації з іншими. Він сприяє розвитку моторики, забезпечуючи основи для подальших музичних досягнень та навичок. Діти, котрі з раннього віку відчують ритм через різні форми перкусії, стають більш уважними, організованими і творчими. Музичні вправи на основі ритму також сприяють розвитку мовлення і комунікативних навичок, підвищуючи здатність дітей висловлювати свої думки і почуття [2].

Тілесну перкусію, як засіб гармонізації музичного розвитку дітей розгляє З. Еманова. Авторка наголошує, що тілесна перкусія як засіб музичного розвитку дітей бере свій початок з методик елементарного музикування Карла Орфа та ритмічної гімнастики Емілі Жака Далькроза. Вона зауважує, що тілесна перкусія використовуються для гармонізації музичного розвитку учнів різних вікових категорій. Також вона сприяє покращенню їхнього музичного слуху, чуття ритму, відчуття темпу та швидкості реакцій. Вчитель-практик вважає, що це чудовий засіб налагодити комунікацію з оточенням та дослідити фізичні можливості свого тіла, самовиразитися, зняти стрес, напругу, розкрити творчий потенціал у єднанні з колективом. З. Еманова пропонує ілесну застосовувати тілесну перкусію як на матеріалі відомих класичних творів, так і на матеріалі сучасної та народної дитячої музики [5].

Узагальнюючи, зазначимо, що хоча проблема розвитку ритму в учнів початкової школи не є новою і детально вивчалася в контексті мистецької освіти, використання тілесної перкусії на уроках мистецтва в 1 класі залишається малодослідженим. Це визначає актуальність подальшої розробки методичних аспектів застосування Body Percussion у процесі навчання молодших школярів.

Бодіперкусія («Body percussion» – з англ. перкусія тіла) – музичний розділ, який розглядає людське тіло як завжди доступний музичний інструмент або «розвиток відчуття ритму за допомогою рухів тіла» [5]. Використання елементів тілесної перкусії на інтегрованих уроках мистецтва включає використання під час виконання завдання «звучання» власного тіла (тупіт ногами, плескання в долоні, клацання пальцями, тощо). Це допомагає учням не лише відчутти ритм, але й активно взаємодіяти з музикою через рухи свого тіла.

Таким чином, розвиток музичного ритму перетворюється на захоплюючий ігровий процес, що стимулює емоційний та інтелектуальний розвиток. Відповідно до результатів педагогічного моніторингу напрацювань О. Г. Зубаревої [8], виокремлюємо такі переваги використання елементів Body Percussion на уроках мистецтва.

Відтак, використання елементів перкусії сприяє всебічному розвитку школярів, дозволяючи їм гармонійно поєднувати музичні і рухові навички, що позитивно впливає на їх загальний розвиток і здібності до навчання. Також це важливо після повітряних тривог в часі війни, коли учням потрібно стабілізувати свій емоційний стан. Тілесна перкусія також дозволяє здобувачам освіти активно залучатися до процесу навчання, забезпечуючи інтенсивний фізичний та емоційний досвід. Вона стимулює обидві

півкулі мозку, що сприяє гармонійному розвитку інтелектуальних та творчих здібностей.

Крім того, тілесна перкусія допомагає дітям краще розуміти структуру музики і вчитися відчувати ритм у різних аспектах свого життя. Body Percussion є ефективним засобом для формування ритмічної стійкості, схильності до імпровізації, розвитку музичної пам'яті та координації рухів.

Таблиця 1

Переваги використання Body Percussion на уроках мистецтва
(складено нами з використанням напрацювань О. Г. Зубаревої [8])

№	Перевага тілесної перкусії	Опис
1	Оволодіння ритмом	Допомагає дітям засвоїти поняття ритму та інших музичних і мовних концептів.
2	Ознайомлення з ударними інструментами	Діти знайомляться з інструментами, які потрібно ударяти чи струшувати для отримання звуку.
3	Розвиток слухового сприйняття	Сприяє розвитку слухового сприйняття та диференціації немовних звуків.
4	Розвиток дрібної моторики	Підтримує розвиток дрібної моторики пальців рук.
5	Покращення координації рухів	Допомагає дітям краще координувати свої рухи.
6	Розвиток відчуття власного тіла	Збагачує відчуття власного тіла та його можливостей.
7	Покращення просторової орієнтації	Підвищує здатність орієнтуватися у просторі.
8	Розвиток комунікативних навичок	Покращує вміння спілкуватися та взаємодіяти з іншими.
9	Ефект тимблдингу	Сприяє зміцненню командного духу та співпраці.

Крім того, використання тілесної перкусії сприяє розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, комунікація та взаємодія. На сьогодні метод Body Percussion відомий в усьому світі і активно використовується в різних освітніх галузях, таких як фізична культура, хореографія, музика, психотерапія, соціальна педагогіка, нейропсихологія та інші.

Також зазначимо, що тілесна перкусія – це мистецтво створення звуків за допомогою власного тіла. Завдяки різним видам перкусії на тілі, їх можна класифікувати за способом використання та призначенням. У цьому контексті тіло стає ритмічним, акустичним і динамічним інструментом, який пов'язаний з руховою та моторною активністю дитини. Учні можуть відтворювати такі звуки, як постукування пальцями, плескання в долоні, поплескування по колінах, шльопання по стегнах, тертя долонь та багато інших [5].

Проаналізувавши наукові джерела з проблеми нашого дослідження, було розроблено серію адаптованих і авторських вправ для розвитку ритму засобом перкусії. Їхній зміст та етапність проведення представлено в таблиці 2 «Вправи та завдання для розвитку ритму засобом перкусії».

Таблиця 2

Ігри, вправи та творчі завдання для розвитку ритму засобом перкусії

№	Назва	Розвивальні та виховні цілі	Опис
1	«Повільно і швидко»	Розвиток пізнавальної, вольової та емоційної сфери, формування та закріплення музичних уявлень про висоту, силу звука й темп музики; розвиток навичок ритмічного й виразного руху; забезпечення рухової розрядки під час уроку.	Спочатку вчитель пропонує першокласникам переглянути відео https://www.youtube.com/watch?v=wwvXlvhaAKs про високі та низькі звуки. Опісля пропонує виконати наступні дії. За сигналом педагога учні стають у коло. Перед початком вчитель пояснює правила. Пропонує учням три варіанти, спрямовані на розпізнання висоти музичних звуків, динаміки та змін в темпі музичних композицій. Вчитель демонструє школярам звуки різної висоти. Якщо воничують високі звуки - їм потрібно плеснути в долоні. Якщо ж низькі – потупотіти ніжками. У разі демонстрації вчителем музичних звуків у середньому регістрі, учням пропонується поклацати пальцями. Учні пропонується створити ритмічний супровід до музичних композицій з використанням зазначених регістрів та рухів до них. Пропорновані твори для сприймання: Мирослав Скорик – «Карпатський танок» Микола Лисенко – «Запорізький марш» Микола Лисенко – «Колискова» Євген Хмара – «In the sky» Можна також ускладнити вправу додавши динамічні відтінки (форте і піано). Якщо учнічують голосну динаміку - вони показують руками і мімікою шторм, якщо піано(тихо), то використовують плавні рухи і показують штиль. Також для розвитку темпо-ритмічного відчуття пропонуємо використати музичну композицію В.Косенко «Дощик». Коли музика звучить у помірному темпі – учні за допомогою кроків створюють ритм; коли темп пришвидшується – роблять ритмічний супровід клацаючи пальцями, а під час уповільнення музики – плескають в долоні ритмічний супровід до мелодії.
2	«Не помились»	Розвиток ритму, уваги, витримки та зосередженості.	Педагог пропонує дітям сісти у коло обличчям до центру. Пропонує учням об'єднатися в три групи: Перша група – плескає в долоні. Друга група – плескає по колінах. Третя група – тупотить ногами. Опісля вчитель вмикає веселу рухливу мелодію («Марш», муз. В. Вітліна). Перед слуханням композиції педагог пояснює правила. Кожна група виконує свій рух чітко в ритм музики. Після свого руху дитина чекає черги наступного учасника. Важливо не переплутати рух і вчасно включитися в гру. Після декількох вдалих спроб педагог ускладнює завдання. Прискорює темп мелодії, змушуючи дітей швидше реагувати й координувати рухи. Також вчитель може змінювати швидкість музики або ролі між групами для розвитку ритму та уваги.

3.	«Дощик, дощик»	Розвивати у дітей музичний слух, ритмічне відчуття та здатність до відтворення ритмічного рисунку; формувати вміння слухати та повторювати звукові зразки; сприяти емоційному реагуванню на музику та звуки навколишнього світу.	Учні сидять півколом. Вчитель плескає в долоні та простує ритмічний візерунок на фразі: «Дощик, дощик летіє, аж травичка гнеться». Учні уважно слухають і повторюють ритм, плескаючи в долоні. Після кількох повторень вчитель пропонує уявити, що надворі починається дощ, а потім гроза. Здобувачам освіти пропонують обрати музичні інструменти, за допомогою яких вони могли б передати образ дощика – маракаси, тріскачки, брязкальця. Гроза – бубон, барабан, тарілки. Педагог пропонує дітям у різних групах відтворити звучання дощу та грози, імпровізуючи в заданому ритмі. Вправу можна ускладнювати: змінювати темп (швидкий дощ, повільний дощ), гучність (легкий дощик, сильна злива), вводити сигнали на зміну погоди (руками, словами чи за допомогою диригування). Потім учні п'єсу І.Кореневської «Дощик» https://www.youtube.com/watch?v=EMTa0TsZrwQ , ознайомлюються із музичними звуками, динамікою та темпом в музичній композиції. Після цього діти влаштовують музичний оркестр із отриманими музичними інструментами та виконують ритмічний малюнок за допомогою тілесної перкусії (плескання, тупання, клацання пальцями), або з використанням елементарних шумових інструментів. Для розвитку ритмічного відчуття пропонуємо використати також українську народну пісню «Дощик, дощик». Коли музика звучить у помірному темпі – діти використовують маракаси; коли темп пришвидшується – грають на бубні.
4.	«Слухай, зупиняйся, грай!»	Ознайомити дітей з частинами тіла, що можуть відтворювати певні звуки; розвивати уяву; виховувати свідоме ставлення до власного тіла: створювати позитивний настрій.	Вчитель знайомить дітей із техніками тілесної перкусії, демонструючи кожний рух: тупотіння ногами; плескання в долоні; плескання по колінах; клацання пальцями. Школярі вільно рухаються по класу під легку музику. За сигналом діти зупиняються та стають у коло. Педагог показує картку з певним рухом і говорить: «Діти, в коло стали дружно – І заграли (руками, ногами, долонями, пальцями) ми потужно!». Першокласники уважно дивляться на картку й одночасно виконують відповідний рух. Вправа повторюється декілька разів із різними картками, поки не будуть використані всі варіанти. Для цієї вправи пропонуємо використати музичну композицію «Clap-Clap Sound» – S. Solis у Orquesta
5.	«Ритмічний потяг»	Розвиток ритмічного слуху, уваги, координації рухів, знайомство з елементами тілесної перкусії.	Вчитель демонструє учням 3–4 базові рухи тілесної перкусії: ● Плескання в долоні ● Тупання ногами ● Клацання пальцями ● Плескання по колінах Опісля просить школярів сформувати мистецький "поїзда". Один із дітей стає "локомотивом", інші – "вагончиками", і всі шикуються один за одним у шеренгу. Потім вчитель проговорює з учнями

			ритмічний маршрут. Він показує картку з ритмічним малюнком (наприклад: плеск – плеск – туп) і "поїзд" починає рухатись, а всі разом відтворюють заданий ритм у русі, ніби "паровозик грає музику". Коли звучить барабанний удар або інший сигнал, "локомотив" переходить у кінець шеренги, а новий учасник стає ведучим. Вчитель змінює ритмічний малюнок і показує нову картку. Гра може продовжуватися, поки кожна дитина не побуде "локомотивом" хоча б один раз. Адаптовану гру радимо проводити у супроводі класичного дитячого маршу, оскільки саме такі музичні композиції мають чіткий темп (помірний або трохи прискорений), відсутність різких перепадів динаміки (щоб діти не плуталися) та відтворюються в інструментальній версії або мають мінімум слів (щоб діти фокусувалися на рухах і ритмі).
6.	«Ритмічне дзеркало»	Розвивати увагу, ритмічне чуття, вміння наслідувати рухи та імпровізувати.	Вправу можна виконувати в парах. Школярі об'єднуються в пари та стають один навпроти одного, ніби перед дзеркалом. Один із пари – ведучий, інший – дзеркало. Ведучий виконує просту ритмічну комбінацію тілесної перкусії (наприклад: плеск – туп – плеск по колінах). «Дзеркало» - учень має або одразу повторити ритм синхронно, або з невеличкою затримкою (варіюється залежно від віку й рівня підготовки). Після виконання декількох ритмічних послідовностей, ведучий дає команду: «Дзеркало змінюється!» – діти міняються ролями.
	«Ритмічна хвиля»	Розвивати увагу, ритмічне чуття, вміння імпровізувати.	Вправу можна виконувати як в міні-групі, парі, так і в класі. Учні утворюють коло. Вчитель створює ритм, наприклад: Плеск – плеск – туп Плеск – коліна – плеск – долоні Туп – туп – плеск – клацання пальцями Діти по черзі передають ритм по колу, створюючи ефект «ритмічної хвилі». Після пропрацювання рухів можна додати музичний супровід, який буде достатньо яскравим і чітким, але не занадто нав'язливим, щоб діти могли зосередитися на виконанні ритмічного малюнку.

Проаналізувавши музичний контент, нами було створено добірку музичних композицій з елементами тілесної перкусії.

Таблиця 3

Добірка вправ з тілесної перкусії для учнів 1 класу
(інтегрований урок мистецтва)

1.	«Дош» (автор відео Наталя Завісько)	https://www.youtube.com/watch?v=FjDqW-zeaP4	
----	-------------------------------------	---	---

2.	«Стефанія» (з репертуару Kalush Orchestra «Stefania»)	https://youtu.be/Nu8I46YofFs?feature=shared	
3.	«Венздей» (з репертуару «Bloody mary» Lady Gaga)	https://youtu.be/K2xrhUqeKRc?feature=shared	
4.	«Бджілка» (автор музики Ж.Бізе «Менует»)	https://youtu.be/rjcyHkXYzCI?feature=shared	
5.	«Веселі долоньки» (автор відео Ігор Домашенко)	https://youtu.be/rtcFDQy1RvQ?feature=shared	
6.	«Я і ти» з репертуару Світлани Тарабарової (автор відео Васильо Юлія)	https://youtu.be/MaimNhBZmHM?si=heLm0KEmKoIs-79a	

У результаті аналізу зазначеного в таблиці відеоконтенту до вправ запропонованих іншими авторами, нами було визначено напрям, який не набув практичного втілення. Відповідно до визначеного напрямку розроблено авторське відео з елементами тілесної перкусії на основі музичної композиції Світлани Тарабарової «Я і ти». Для створення вправи з тілесної перкусії було обрано саме цю пісню, оскільки її текст та мелодія не тільки швидко запам'ятовуються школярами, але вона має терапевтичний ефект. Кожне слово і навіть ритм пісні «Я і ти» допомагають дітям скерувати свою активність та позбутися відчуття тривожності. Створюючи вправу з використанням тілесної перкусії, ми пропонуємо використовувати найпростіші рухи плескання руками, по колінках, клацання пальцями. Вибір таких рухів зумовлений тим, що учням 1 класу важко синхронно виконувати ритмічні малюнки і це потребує більшого вправлення. Коли здобувачі освіти синхронно виконують ритм до музичної композиції з використанням

звуків тіла, це допомагає їм відчувати себе захищеними, а ритмізація пісні тазом з використання тіла як музичного інструменту впливає на серцебиття, допомагаючи врівноважитись. Дану вправу з використанням елементів тілесної перкусії пропонуємо використовувати на уроках з мистецтва як офлайн, онлайн та і під час проведення уроків у змішаному форматі. Також можна за бажанням вчителя ускладнити рухи та запропонувати здобувачам освіти придумати свої і разом з однокласниками виконати їх під музику. Також розроблена нами вправа допомагає налаштуватися на початок уроку мистецтва після повернення з укриття у разі виникнення повітряної тривоги. Якщо є можливість проводити заняття в укритті, то використання тілесної перкусії під музику допоможе учням знизити тривожність, сконцентруватися, покращити настрій, нормалізувати внутрішній стан тривоги та відчувати близькість і єднання.

Враховано дані педагогічного моніторингу, доведено доцільність інтеграції тілесної перкусії на уроках мистецтва як ефективного засобу розвитку ритмічних умінь, координації рухів, слухового сприйняття та творчого самовираження учнів 1 класу. Для вирішення проблеми розвитку ритму нами було адаптовано та розроблено авторські ігри, вправи та творчі завдання з елементами тілесної перкусії для першокласників («Повільно і швидко», «Не помились», «Дощик, дощик», «Слухай, зупиняйся, грай!», «Ритмічний потяг», «Ритмічне дзеркало», «Ритмічна хвиля»). Також, врахувавши реалії воєнного стану в Україні, було розроблено вправи з елементами тілесної перкусії, які можна використовувати під час навчальних занять, які проводяться онлайн. Для здійснення музичного супроводу та покращення емоційного стану здобувачів початкової освіти було дібрано такі музичні композиції, як: «Дош» (автор відео Наталя Завісько), «Стефанія» (з репертуару Kalush Orchestra «Stefania»), «Венздей» (з репертуару «Bloody mary» Lady Gaga), «Веселі долоньки» (автор відео Ігор Домашенко), «Я і ти» (з репертуару Світлани Тарабарової (автор відео Василь Юлія)). Проблема розвитку ритму потребує подальшого вивчення. Перспективи вбачаємо у розширенні спектру завдань, вправ, ігор та відео контенту, а також адаптації доробків для навчання учнів з особливими освітніми проблемами. Зазначеним окреслено перспективи подальшого вивчення проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0007554>
2. .Вовченко О. А. Програма з корекційно-розвиткової роботи «РИТМІКА» для підготовчого, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями слуху. 2015. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne%20navchannya/korekciini_programy/2022/09/05/Rytmi%20ka.1-4.klas.dlya.hlukhykh.ditey%20Vovchenko.pdf
3. Ворожбит-Горбатюк В. Техніки розвитку креативності особистості: історія, тенденції, досвід. Молодь і ринок. Дрогобич, 2022. №1 6/204. С. 55-59
4. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.09.2023)
5. Еманова З. Тілесна перкусія (Body Percussion) як засіб гармонізації музичного розвитку дітей. Організація освітньої діяльності в закладах освіти Києва в умовах воєнного стану : навч.-метод. посіб. / упоряд. О. Фіданян, М. Войцехівський, О. Дідур; за заг. ред. О. Фіданян, М. Войцехівського. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2024. С. 136–139.
6. Завалко К., Фір С. Основи орф-педагогіки: навчально-методичний посібник. Черкаси: Друкарня «Черкаський ЦННП», 2013. С. 8–9
7. Закон України “Про освіту” від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 08.09.2023).
8. Зубарева О. Г. Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу в початковій школі як мотивація учнів до пізнання світу. Інноваційна педагогіка. 2020. № 25. Т. 1. С. 63–68

9. Кондратова Л. Г. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2018. 144 с.
10. Концепція «Нова українська школа» затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р, Ст. 2. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 14.12.2016).
11. Масол Л. М. Інтегративні технології формування предметних компетентностей учнів початкової школи у процесі навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». Мистецтво та освіта. 2020. № 2(96). С. 2–9
12. Немцев А. Значення та роль музично-рухової діяльності в системі початкової освіти. Молодь і ринок. Дрогобич, 2025. № 2 (234). С. 181–186
13. Ніколаї Г. Ю. Генеза системи музично-ритмічного виховання Е. Жак-Далькроза та її функціонування в Європі. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми, 2009. № 2. С. 361–372.
14. Павленко В. В. Педагогічні умови для розвитку креативності учнів у сучасному педагогічному процесі. Проблеми освіти. Вінниця, 2018. Вип. 88 (частина 2). С. 138–148.
15. Шпіца Р., Кулик О. Розвиток креативності першокласників на уроках мистецтва як педагогічна проблема. Молодь і ринок. Дрогобич, 2023. № 10 (218). С. 86–92

REFERENCES:

1. 1.Akademichnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Academic Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. Available at: URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0007554> [in Ukrainian]
2. Vovchenko O. A. (2015). Prohrama z korektsiino-rozvytkovoi roboty «Rytmika» dlia pidhotovchoho, 1–4 klasiv spetsialnykh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv dlia ditei z porushenniamy slukhu [Correctional and developmental program «Rhythmics» for preparatory and grades 1-4 of special general education institutions for children with hearing impairments]. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne%20navchannya/korekciini_programy/2022/09/05/Rytmika.1-4_klas%20dlya_hlukhykh_ditei%20Vovchenko.pdf [in Ukrainian].
3. Vorozhbyt-Horbatyuk V. (2022). Tekhniky rozvytku kreatyvnosti osobystosti: istoriia, tendentsii, dosvid [Techniques of developing personality creativity: history, trends, experience]. “Youth and market”. Monthly scientific-pedagogical journal. Drogobych, Vol. 6 (204), pp. 55-59. [in Ukrainian].
4. Derzhavnij standart pochatkovoi osviti [State standard of primary education]. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 21, 2018 No. 87. Database “Legislation of Ukraine”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (Accessed 08 Sept. 2023). [in Ukrainian]
5. Emanova Z. (2024). Tilesna perkusiia (Body Percussion) yak zasib harmonizatsii muzychnoho rozvytku ditei [Body percussion as a means of harmonizing children’s musical development]. In O. Fidanian, M. Voitsekhivskiy, O. Didur. Orhanizatsiia osvitnoi diialnosti v zakladykh osvity Kyieva v umovakh voiennoho stanu: navchalno-metodychnyi posibnyk [Organization of educational activities in Kyiv educational institutions under martial law: a teaching and methodological manual] Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University, pp. 136–139. [in Ukrainian].
6. Zavalko K., Fir S. (2013). Osnovy orf-pedahohiky: navchalno-metodychnyi posibnyk [Fundamentals of Orff Pedagogy: A teaching and methodological manual]. Cherkasy: Drukarnia «Cherkaskyi TsNNP», pp. 8–9. [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” [Law of Ukraine “About Education”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Accessed 08 Sept. 2023). [in Ukrainian]
8. Zubarieva O. H. (2020). Intehratsiia dystsyplin khudozhno-estetychnoho tsyklu v pochatkovii shkoli yak motyvatsiia uchniv do piznannia svitu [Integration of disciplines of the artistic and aesthetic cycle in primary school as a motivation for students to explore the world]. Innovatsiina pedahohika [Innovative Pedagogy], 25(1), pp 63–68. [in Ukrainian].
9. Kondratova, L.H. (2018). Mystetstvo [Art]. Ternopil, 144 p. [in Ukrainian]
10. Kontseptsiiia “Nova ukrainska shkola” [“New Ukrainian School” concept]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>. [in Ukrainian].
11. Masol L. (2020). Intehrativni tekhnolohii formuvannia predmetnykh kompetentnostei uchniv pochatkovoi shkoly u protsesi navchannia intehrovanoho kursu "Mystetstvo" [Integrative technologies for the formation of subject competencies of primary school students in the process of studying the integrated course "Art"]. Mystetstvo ta osvita [Art and Education], Vol.2(96), pp. 2–9. [in Ukrainian].
12. Niemtsev A. (2025). Znachennia ta rol muzychno-rukhoivoi diialnosti v systemi pochatkovoi osvity [The significance and role of musical-motor activity in the system of primary education]. “Youth and market”. Monthly scientific-pedagogical journal. Drogobych, Vol. 2 (234), pp. 181–186. [in Ukrainian].

13. Nikolai H. (2009). Heneza systemy muzychno-rytmichnoho vykhovannia E. Zhak-Dalkroza ta yii funktsionuvannia v Yevropi [The genesis of Émile Jaques-Dalcroze's system of music-rhythmic education and its functioning in Europe]. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii [Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies]. Sumy, Vol.2, pp. 361–372. [in Ukrainian]
14. Pavlenko V. (2018). Pedahohichni umovy dlia rozvytku kreatyvnosti uchniv u suchasnomu pedahohichnomu protsesi [Pedagogical conditions for developing students' creativity in the modern educational process]. Problemy osvity [Problems of Education], Vinnytsia. Vol.88(2), pp.138–148. [in Ukrainian].
15. Shpitsa R., Kulyk, O. (2023). Rozvytok kreatyvnosti pershoklasnykiv na urokakh mystetstva yak pedahohichna problema [Development of creativity of first-grade students in art lessons as a pedagogical problem]. Molod i rynek [Youth and Market], Drohobych. Vol.10(218), pp.86–92. [in Ukrainian].